

Mavricseva, K.:
AZ OLVASÓI ÉRDEKLŐDÉS TANULMÁNYOZÁSA

.....

Az 1956. év végén a Literaturnaja Gazeta számos cikket közölt arról, hogyan vélekednek a szovjet írók az olvasókról. Véleményük szerint feltétlenül meg kell hallgatni az olvasók szavát s tanulmányozni kell az elolvasott könyvekről tett megállapításaikat. A könyvtáros közvélemény azonban mindezekig hallgat, pedig ezeknek a kérdéseknek legalább annyira kell foglalkoztatniuk a könyvtárosokat, mint az írókat. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy már igen kevesen vannak az idősebb nemzedék közül olyanok, akiknek bizonyos tapasztalataik vannak az olvasók érdeklődésének tanulmányozása terén, s talán már ők sem hiszik, hogy ez a munka szélesebb méretekben ismét felújítható.

Az utóbbi két évtized alatt sok olyan új dolgozó kapcsolódott be a könyvtári munkába, akik nem voltak teljes mértékben tisztában azzal, mennyire fontos tanulmányozni az olvasók érdeklődését. Az ok az volt, hogy sem egyéni gyakorlatukban, sem a szakirodalomban nem találkoztak ezzel a kérdéssel. A könyvtárosok zöme szinte ég attól a vágytól, hogy megjavítsa és tökéletesebbé tegye munkáját. Bizonyára sokan vannak közöttük olyanok is, akik foglalkozni szeretnének az olvasók tanulmányozásával, de nem tudják, hogyan fogjanak ehhez a kérdéshez.

De egyedül a kívánság sem elegendő ahhoz, hogy ezt a munkát újból felújítsák. E feladat elvégzéséhez meg kell teremteni az előfeltételeket - melyek a sikert garantálják - és számos szervezeti intézkedést kell tenni ennek érdekében.

Mindenekelőtt szükség van egy központra, mely ezt a munkát átfogóan megszervezné s a szövetségi köztársaságok, a területek és az egyes könyvtárak ilyen irányú tevékenységét koordinálná. Nyilvánvaló, hogy a Könyvtártudományi és Bibliográfiai Tudományos Kutatóintézet válhatik ilyen központtá.

.....

Véleményük szerint a Tudományos Kutató Intézetnek kb. a következő feladatokkal kell foglalkoznia:

1/ Ki kell dolgoznia az olvasók tanulmányozásának elméleti alapjait és módszereit, el kell készítenie az e kérdéssel foglalkozó módszertani kiadványokat.

2/ Általánosítani és terjeszteni kell - anyagközlés, értekezletek, szemináriumok, konzultációk, stb. szervezése útján - a könyvtáraknak az olvasók tanulmányozásával kapcsolatos tapasztalatait.

3/ Koordinálnia kell a köztársasági és területi módszertani osztályoknak az olvasók tanulmányozására irányuló munkáját.

A könyvtárakra az a feladat vár, hogy az olvasók érdeklődésének vizsgálatával úgy foglalkozzanak, hogy az megfeleljen a köztársasági és területi könyvtárak utasításainak; a szóbanforgó foglalkozásnak külön erre a célra készített program szerint kell végbemennie.

Hangsúlyozandó, hogy minden könyvtáros kezdeményezhet, sőt kezdeményeznie is kell ilyen munkát és a tanulmányozás programjába felveheti azokat a kérdéseket, amelyek nézete szerint fontosak, ily módon konkretizálva és alkalmazva az általános programot a helyi feltételekre.

.....

A közművelődési könyvtárak forradalomelőtti beszámoló jelentéseiben olykor-olykor olyan adatokat is találunk, amelyeket a különféle szerzők művei, illetve az egyes könyvek olvasottságáról szólnak. Sajnos ma ilyen adatokat nem gyűjtenek és az egyes szerzők művei forgalmának nyilvántartását csak olykor-olykor végzik a jubiláris dátumokkal kapcsolatban.

Pedig megérdemelné az érdeklődést nemcsak a könyvtárosok, hanem a szovjet társadalom szempontjából is, hogy hogyan olvassák az orosz és a világirodalom klasszikus íróinak műveit, hogyan olvassák a szovjet és külföldi szerzők alkotásait, mi az, amit legszívesebben kérnek a gyermekek, az ifjak, a felnőtt és az öregedő olvasók, s vajon milyen hatást tett egy-egy könyv az olvasóra, illetve milyen hasznot jelentett számukra.

Mindannyian tudjuk, hogy milyen óriási nevelő hatása van például

Fadeev "Ifju gárdá"-jának, Osztrovszkij "Az acélt megedzik" című munkájának, Fucik "Üzenet az élőknek" című alkotásának. Ugyanakkor a sajtó egyetlen adatot sem közöl arról, hogy milyen ezekben a műveknek az olvasottsága a könyvtárban.

Napról-napra cikkeket kellene közölni arról, hogy egyik vagy másik könyv hogyan segíti az olvasót termelőmunkájában és társadalmi tevékenységében, hogyan alakítja világnézetét. De ahhoz, hogy helyes következtetéseket vonhassunk le, szüntelenül tanulmányoznunk kell az olvasók érdeklődését.

Ezzel szemben az a helyzet, hogy ezekről a rendkívül fontos kérdésekről egyes könyvtárosok még csak nem is gondolkoznak, s úgy vélik, hogy a könyv kölcsönzésével pontot is tettek az olvasóval való foglalkozás munkájára. A valóságban azonban itt még nem fejeződik be a könyvtáros munkája. A könyvtárosnak mindig meg kell tudakolnia, hogy milyen hasznot jelentett az általa ajánlott könyv, milyen gondolatokat és érzéseket váltott ki az olvasóból.

A könyvtáros szempontjából még az a kérdés sem közömbös, hogy milyen jelentősége van a könyv külső kiállításának és, hogy az illusztrációk milyen mértékben segítik elő a tartalom könnyebb befogadását, megértését. Figyelembe kell venni azt is, hogy melyik betűtípus fárasztja kevésbé az olvasó szemét, kutatnia kell, hogy melyik a legjobban megfelelő könyvformátum a gyermekek, a tanulók, az ifjuság és a felnőtt olvasók számára.

Itt az ideje, hogy komolyan foglalkozzunk az olvasók saját könyvtárainak kérdésével /megállapítandó lenne, hogy az olvasók közül kinek van odahaza könyvtára, kb. milyen az állomány összetétele, stb./. Ezeknek a könyvtáraknak a léte ugyanis szorosan kihat a könyvtárak munkájára. A kérdés tanulmányozása segítséget nyújthat a könyvtár dolgozóinak az állomány jobb gyarapításához.

Egyáltalán nem vizsgáltuk még meg, hogyan használják a könyvtárakban az időszakos kiadványokat és azt, hogy ezek a periodikák milyen hatást gyakorolnak az olvasókra. E kérdés tanulmányozása azonban nem kezdhető meg mindaddig, amíg nem fektetjük szilárd alapokra a kölcsönzés nyilvántartását és a szóbanforgó kiadványok propagálására vonatkozó munkát.

.....

E téren is fontos lenne annak a megállapítása, hogy milyen időszaki kiadványokra fizetnek elő az olvasók. A kérdés megválaszolása lehetővé teszi, hogy sokkal ésszerűbben gyarapítsuk a könyvtárt időszaki kiadványokkal és így adatokat is nyerünk az olvasók kéréseiről és érdeklődési köréről.

Hangsúlyoznunk kell, hogy szilárd alapokon nyugvó és helyes nyilvántartás nélkül elképzelhetetlen az olvasók érdeklődésének vizsgálata. Éppen ezért a mintaszerű nyilvántartási rendszer megteremtése valamennyi könyvtárban az egyik alapfeltétele annak, hogy az olvasók érdeklődése tanulmányozható legyen.

Bjelorussziában például egyes könyvtárosok nem jegyzik fel, hogy kik szólnak fel az olvasók közül a felolvasásokon és az ankéteken. Ez nem is meglepő, tekintettel arra, hogy a felolvasásokról szinte már nem is irnak. Már régóta senki sem foglalkozik azzal, hogyan lehetne tanulmányozni és általánosítani a felolvasások tapasztalatait, legalább egy-egy járáson belül. Pedig csak a kutatás által nyert adatok alapján következtethetünk helyesen és tudományosan arra, hogy ezek a felolvasások milyen hallgatóság számára a legalkalmasabbak és melyik az az irodalom, amely elsősorban megfelelt a felolvasás céljaira.

Az Állami Népművelési Kiadó most adta ki "Felolvasás céljára" című könyvsorozatát. Ezzel kapcsolatban igen hasznos lenne megvizsgálni, hogy e sorozat egyes kiadványait hogyan fogadják majd az olvasók és a hallgatók különböző csoportjai.

Az olvasóankétekről aránylag sokat ír a sajtó, de meg kell nézni, hogyan ír. Hiszen mindeddig senki sem foglalkozott komolyan azzal a kérdéssel, hogy milyen hatás váltottak ki az olvasóankétek, senki sem végzett ilyenirányú kísérletet, senki sem vont le a könyvtárakban összegyűjtött tény- és számadatok alapján megfelelő következtetéseket - legalább egy terület keresztmetszetében.

Foglalkoznunk kellene a könyvtárak gyakorlatában alkalmazott egyéb könyvpropagációs formák és módszerek eredményességével. Tanulmányoznunk kellene a kiszolgálás különféle formáinak eredményességét, a így a létező állomány, a könyvtárközi és postai kölcsönzés, a könyvkihordás, a bibliobuszok munkáját.

Már igen sok könyvtárosban meggyökeresedett az a vélemény, hogy a nagy közművelődési könyvtárak kölcsönző osztályán a munka megszervezé-

sének legjobb formája a csoportos kölcsönzés. Valószínű azonban, hogy nem kevés azoknak a könyvtári dolgozóknak a száma, akik nem értenek egyet ezzel a véleménnyel. Beszéljenek például Sztratanovszkaja elvtársnővel a Vüborgi Művelődési Ház /Leningrad/ könyvtárának igazgatójával, ismerkedjenek meg a szóbanforgó könyvtár kölcsönző osztályának munkájával, ahol a differenciálás nem az olvasócsoporthoz szerint történik, hanem a könyvek fajtái szerint. Ennek láttán bizonyára Önökben is felvetődik a gondolat: nem kellene-e szélesebb mértékben alkalmazni a kölcsönzésnek ezt a módját?

Feltétlenül tanulmányoznunk kell a különféle kölcsönzési módszer tapasztalatait és eredményességét, mert csak így tudunk majd meggyőződéssel beszélni az egyik vagy másik kölcsönzési eljárás elsőbbségéről.

Ha ezeket a kérdéseket tisztázni akarjuk, az olvasók érdeklődésének tanulmányozásába be kell vennünk a legkülönbözőbb típusú könyvtárak, /közművelődési, műszaki stb./ dolgozóit.

Az utóbbi időben kezd kimenni a közhasználatból "az olvasás irányítása" kifejezés. Ez nem is meglepő, mert lényegében nem mindig világos, mit kell ezen a szakkifejezésen érteni, miben áll tulajdonképpen az olvasás irányításának folyamata. Kétségtelen, hogy az olvasás irányításának sikertelenségét elsősorban az magyarázza, hogy hiányzott az olvasók érdeklődésének tanulmányozása.

Egyesek megtehetik azt az ellenvetést, hogy az amit mondtam, nem teljesen úgy van és hogy sok könyvtár nap mint nap tanulmányozza az olvasókat, helyesen irányítja az olvasást és hathatós segítséget nyújt a szükséges könyvek kiválasztásánál. Ez igaz. Ilyen munka valóban folyik sok könyvtárunkban. Ezek a könyvtárosok ismerik olvasóikat, ismerik konkrétan az embereket, de nem tanulmányozzák azokat a törvényszerűségeket, amelyek az olvasók igényeinek és érdeklődésének fejlődésében, növekedésében megnyilvánulnak. A szóbanforgó könyvtárosoknak az olvasók érdeklődésének tanulmányozására irányuló tevékenysége, ha szabad ezt a kifejezést használnom, "melegházi" jellegű. A könyvtárosok ugyanis senkivel sem osztják meg tapasztalataikat, nem terjesztik azt, a sajtóban sem teszik közzé vizsgálataik eredményét.

A széleskörű olvasóvizsgálatra nemcsak ma van szükség, hanem a jövőben is. Gondolnunk kell a holnapra is. Az utóbbi időben a sajtó

mind hangosabban követeli, hogy állítsuk helyre a 30-as évek hagyományát és teremtjük meg a gyárak és üzemek történetének feldolgozó munkáját. Nekünk könyvtárosoknak szívesen gondolkoznunk kell azon, hogy írjuk meg az egyes könyvtárak és általában a könyvtárügy történetét.

A háború utáni időszakban már történt egy és más ezen a területen. A könyvtárügy történetére vonatkozóan közreadott munkákban azonban szinte egyáltalán nem látjuk az olvasó arculatát. A mi feladatunk az, hogy ezt a hiányosságot pótoljuk és segítsük a kutatókat ahhoz, hogy teljes és átfogó képet nyújtsanak országunk könyvtárügyéről.

Hangsúlyozandó, hogy az olvasók érdeklődésének tanulmányozása nehéz és bonyolult feladat. A könyvtárosok sok ideje, erőfeszítése, megfeszített figyelmé, koncentrálttsága, szívóssága, és kitartása kell hozzá. Mindenkor szem előtt kell azonban tartani, hogy ez a munka nemcsak a könyvtáraknak és az olvasóknak jelent majd hasznot, hanem a nagyközönségnek is. Az olvasók érdeklődésének vizsgálatára vonatkozó anyagokra szüksége lesz az íróknak, kritikusoknak, irodalomkutatóknak, a kiadóknak, a pedagógusoknak, a pszichológusoknak, a történészeknek stb.

A pedagógusok és pszichológusok sok értékes anyagot kapnak ezekben a kiadványokban arra vonatkozóan, hogy milyen nevelő hatása van a könyvnek az emberre és milyen befolyást gyakorol a könyv az ember lelkületére. A történész aki a jelenkort, a szovjet társadalom történetét tanulmányozza, sok érdekes adatot merít a szóbanforgó anyagból a szovjet társadalom tagjainak szellemi életére vonatkozóan.

A könyvkiadók dolgozói a könyvek olvasottságára vonatkozó adatok elemzése alapján módosíthatják a kiadói terveket.

Az irodalomkutatók és a kritikusok ugyancsak sok hasznos tudnivalót meríthetnek az olvasásra és az olvasókra vonatkozó anyagból. Sajnos ez utóbbiak egyelőre még gyér kapcsolatot tartanak a könyvtárakkal, s nem veszik mindig figyelembe az olvasók kívánságait és véleményét. Ez nagy kárára van az általuk írt kritikai cikkeknek és monográfiáknak.

Az írók szintén nem túl gyakori vendégei a könyvtáraknak, pedig a könyvtár a közvetítő kapocs az író és az olvasó közt.

De meg kell rónunk a könyvtárosokat is. Még távolról sem mondhatjuk, hogy minden könyvtáros kellőképpen felismerte azt a tény, hogy a könyvtár összekötőkapocs az olvasó és az író közt, és nem sokat tesz-

nek a kettő közti kapcsolat szorosabbá tétele érdekében.

P. Pavlenko szovjet író 1939-ben, a cseljabinszki Területi Könyvtár fennállásának 40.évfordulója alkalmából levelet küldött a könyvtárba. Ebben igen világosan és szemléltetően fejtette ki nézeteit az olvasóról, aki résztvevője szerinte az alkotó folyamatnak és a könyvtárról, amely összekötő láncszem az író és az olvasó közt. Tekintettel arra, hogy ezt a levelet mindezideig nem adták közre, úgy vélem, hasznos lesz, ha a Bibliotekar' olvasóit megismertetem tartalmával.

Íme Pavlenko levele:

"Nem tartózkodtam Moszkvában, amikor megérkezett az Önök távirata, és ez az oka annak, hogy nem válaszoltam rá.

Engem igen megkapott Önöknek az a javaslata, hogy küldjem el jókívánságaimat az olvasóknak és írjam meg javaslataimat a könyvtárnak. Őszintén sajnálom, hogy mindezt nem tudtam megtenni az évforduló alkalmával.

Mai levelem már késeve érkezik és talán már nincs is rá szükség, de én ettől függetlenül elküldöm Önöknek.

Mit kívánjak az olvasóknak?

Olvassanak! Olvassanak fáradhatatlanul, lelkesen, szenvedélyesen, és ne is csak a pihenés és az öröm kedvéért, hanem azért is, hogy dolgozzék az agyuk, s azért, hogy az elolvasott könyvet letéve, az agy új művészi képeket alkosson, s kiegészítse, illetve tulszárnyalja a művészt.

Az olvasás alkotás, alkotás önmagunk számára. Sokat kell olvasnunk és nemcsak klasszikus könyveket. A kis szerzők könyveiben is találhatunk olykor igen sok okos dolgot, - az élet ismeretét, témákat, megfigyelőképességet, egyéni hangot, mely ha nem is tör az égre, de mindenesetre eredeti.

Az ismeretlen szerzők könyvei arra tanítanak bennünket, hogy tiszteljük eszüket és tehetségüket, függetlenül a dicsőségtől, - ugyanakkor edzik az olvasók izlését.

Ami pedig a kortárs-írók műveinek olvasását illeti, ezeket aktívan kell olvasnunk, élénk kapcsolatot kell teremtenünk velük, megkérdezzük őket, hogyan alkották meg, hogyan irták könyveiket. Nincs semmi szebb annál, mint résztvenni az alkotás folyamatában. Kérdezzenek, érdeklődjenek, vitatkozzanak és egészítsék ki a mondottakat.

Az író nagyrabecsüli a munkája iránt megnyilvánuló figyelmet, az olvasó kritikájára szüksége van, mint a levegőre.

És ebből következnek a könyvtár számára adandó javaslataim is.

Hozzanak közelebb bennünket írókat az olvasókhoz, küldjék meg számunkra a könyveinkről tett megállapításokat, az olvasók visszhangját és követeljék tőlünk, hogy válaszoljunk ezekre a véleményekre.

Tegyenek bennünket részesévé annak az alkotó folyamatnak, mely könyveink olvasásában nyilvánul meg.

Mi nemcsak könyveket akarunk irni, hanem el is akarjuk azokat olvasni együtt a néppel.

A Cseljabinszki Könyvtárnak szivemből kívánok további fejlődést és további sikereket."

Ez a kitűnő irás a szovjet író nagy szerénységéről, az olvasók iránti tiszteletéről és arról a kívánságról beszél, hogy az író ne csak írja műveit, hanem olvassa is azokat együtt a néppel.

A jelen cikkben felvetett kérdések korántsem meritik ki e hatalmas és fontos téma teljes tartalmát. A szerző nem is tűzött ki maga elé ilyen feladatot. Ugy véli azonban, hogy feladatának eleget tett, ha a cikk felkelti a könyvtári dolgozók érdeklődését az olvasók tanulmányozása iránt és arra fogja ösztönözni őket, hogy erre vonatkozó elképzeléseiket tegyék közzé a jelen folyóirat hasábjain.

= Bibliotekar', 1957. 5.sz. 22-27.lap.
